

OSŁABIENIE I ROZKŁAD WEWNĘTRZNY RP PO WOJNACH SIEDEMNASTOWIECZNYCH

1. Geneza

Oslabienie i rozkład mają swe źródła w wojnach XVII w. **Przyczyniły się one do:**

- kryzysu politycznego – umocniły pozycje magnaterii kosztem władzy królewskiej, doprowadziły do zubożenia średniej szlachty, która zasiła klientelę magnacką
- upadku gospodarczego ziem polskich – przyniosły olbrzymie zniszczenia, wyludnienie wsi i upadek handlu
- kryzysu wyznaniowego i kulturalnego – walka z Rosjanami (prawosławnymi), Szwedami (luteranami), Turkami i Tatarami (muzułmanami) umocniła w szlachcie polskiej przekonanie o znaczeniu Rzeczypospolitej jako o przedmurzu chrześcijaństwa – umocniła tendencje kontrreformistyczne

2. Kryzys władzy

- uznanie **liberum veto** „źrenicą wolności szlacheckiej” – umocnienie się magnaterii, która wykorzystywała liberum veto do zrywania sejmów zgodnie z własnym interesem rodowym
- **decentralizacja władzy** skutkiem zrywania sejmów (część uprawnień sejmów przejmują sejmiki ziemskie – w zakresie uchwalania i pobierania podatków, powoływania niektórych urzędników, zwoływania żołnierzy)
- **dalsze ograniczenie władzy królewskiej** – każda próba umocnienia władzy centralnej uznawana była za zamach na wolność szlachecką
- **zwiększenie władzy hetmanów**
- **decentralizacja skarbowości** – przejście funkcji przez sejmiki ziemskie, czego skutkiem był pusty skarb; brak funduszy na żołd dla wojska (=> ciągłe bunty i rokosze nieopłaconych oddziałów)
- **decentralizacja sądownictwa** – zrywanie Trybunału Koronnego i Litewskiego (brak instancji odwoławczej) => szlachta i magnateria stanowiły prawo we własnych majątkach
- magnateria, która kontrolowała część sejmików ziemskich, skupiła znaczną władzę w obrębie własnych latyfundiów
- brak silnej i potężnej, dobrze wyposażonej armii

3. Kryzys gospodarczy

a) wieś

- zniszczenie wsi – spalenie wiosek, wytrzebienie zwierząt hodowlanych, spalenie pól rolnych
- zmniejszenie areału ziem uprawnych nawet o połowę
- wyludnienie wsi – przypisanie tych co pozostali do ziemi
- uwstecznienie narzędzi rolnych i technik uprawy roli
- upadek rynku wewnętrznego – nie ma nadwyżek do sprzedaży
- wzrost konkurencji rolnictwa rosyjskiego i angielskiego spowodował zahamowanie popytu na polskie zboże

b) miasta

- większość miast została zdobyta i zniszczona
- agraryzacja mniejszych miast (upadek rynku wewnętrznego zmusił mieszczan do uprawy roli)
- zmniejszenie produkcji rzemieślniczej na potrzeby wsi
- upadek handlu wewnętrznego

c) skutki – gospodarka polska legła w gruzach. Magnateria nie wprowadziła zmian, które pomogły by podnieść się jej z upadku. Nadal stosowano system folwarczno – pańszczyźniany, zwiększając wymiar pańszczyzny; jednak wydajność produkcji malała, gdyż chłop nie był zainteresowany podniesieniem wydajności pracy. Obawiano się również wzrostu znaczenia mieszczaństwa. Upadek wsi doprowadził do upadku handlu, a co za tym idzie miast. Konieczne były gruntowne reformy gospodarcze.

4. Kryzys religijny i kulturalny

- szlachta przyjęła pozycje kontrreformacyjne – wzrost nietolerancji, ciemnota i zabobon
- upadek szkolnictwa, w większości uzależnionego od Kościoła katolickiego
- niewykształceni większość szlachty
- ciągle wojny nie pozwalają na rozwijanie mecenatu sztuki i rozwój kulturalny narodu
- obawa przed tym co obce

5. Podsumowanie

Rzeczpospolita potrzebowała gruntownych reform gospodarczych, politycznych i społecznych, których celem byłoby wzmocnienie władzy centralnej, napełnienie skarbu, zbudowanie silnej i dobrze wyszkolonej armii do obrony granic, podniesienie poziomu wykształcenia wśród szlachty co spowodowałoby rozwój świadomości narodowej i wzmocnienie więzi państwowych.

W ówczesnych warunkach było to jednak niemożliwe. Wiek XVII jest okresem, który przeminął pod znakiem wojen toczonych przez Rzeczpospolitą z kilkoma państwami naraz. W takiej sytuacji przeprowadzenie reform było niemożliwe.